

Förslag om att inrätta samordningsgrupp för myndighetschefer så att kemikaliehot kan upptäckas tidigare samt förslag till instruktionsändring avseende Toxikologiska rådets roll

Kemikalieinspektionen föreslår en utökad samverkan mellan myndigheter, akademi och andra aktörer så att samhället tidigare kan upptäcka och sätta in åtgärder mot nya potentiella kemikaliehot. Förslaget syftar till att åtgärda vissa av de brister som Göran Enander pekade på i sin utredning om spridning av PFAS-föreningar i dricksvatten.

För att öka samordningen och kunskapsutbytet mellan myndigheter föreslår vi att en samordningsgrupp inrättas för myndighetschefer med ansvar inom området kemikaliesäkerhet, SamTox. Samordningsgruppen SamTox får stöd i sitt arbete av Toxikologiska rådet. Vi föreslår även mindre ändringar i Kemikalieinspektionens instruktion för att tydliggöra Toxikologiska rådets nya roll.

Bakgrund

Göran Enander har i sin utredning, ”Utredningen om spridning av PFAS-föreningar i dricksvatten”¹ (PFAS-utredningen) analyserat de bakomliggande orsakerna till att spridningen av PFAS kunde fortgå så länge innan åtgärder sattes in. Flera av slutsatserna är av generell karaktär. Enanders analys landar i att kemikalielagstiftningen är för svag, att grundvattenfrågorna inte uppmärksammas tillräckligt, att tillsyn och egenkontroll enligt miljöbalken (och annan relevant lagstiftning) fungerar dåligt, att miljöövervakningen är otydlig och ofullständig och att samordningen mellan och inom myndigheter kan förbättras.

Ytterligare ett område där brister identifierades, och som berör det nuvarande Toxikologiska rådets ansvarsområde, är vetenskaplig och regulatorisk omvärldsbevakning. En viktig del av de centrala myndigheternas ansvar är vetenskaplig omvärldsbevakning vilket är nödvändigt för att upptäcka nya

¹ Utredningen om spridning av PFAS-föreningar i dricksvatten (M 2015:B); Göran Enander

kemikaliehot. Det kan handla om att hålla sig uppdaterad med nya forskningsrön, potentiella hot eller problem som uppmärksammas av myndigheter internationellt och i att stort skapa sig en bild av händelser och läge inom angränsande verksamhetsområden. Uppdraget kan sammanfattas med att samla, bearbeta kunskap och sprida information både internt och externt.

PFAS-utredningen visar att flera myndigheter inte avsätter tillräckligt med resurser för vetenskaplig omvärldsbevakning och kunskapsuppbyggnad. Många myndigheter framhåller i rapporten att de varken avsätter tid eller särskilda medel för att systematiskt följa och ta tillvara forskningsresultat som har betydelse för de frågor som de ansvarar för. Även inom forskarvärlden finns en utvecklingspotential. Arbetet inom UNEP och OECD sprids till exempel inte regelmässigt till forskare. Inom akademien finns inte sällan strukturella problem med bristande ämnesövergripande samverkan.

PFAS-utredningen föreslår att ett nationellt virtuellt kunskapscenter bör bildas för tidig upptäckt av kemikaliehot. Centret bör drivas gemensamt av Livsmedelsverket och Kemikalieinspektionen (ambulerande ledarskap) i samarbete med Naturvårdsverket, Folkhälsomyndigheten och Havs- och vattenmyndigheten. Centret ska ha följande uppgifter; omvärldsbevakning, utveckling, planering och utvärdering av screening, syntesarbete för samordnad nationell riskvärdering och riskhantering samt vägledning till län och kommuner och andra intressenter. Centret ska drivas i ett tätt samarbete med relevanta myndigheter och med forskare inom miljökemi och miljöhälsa. Kunskapsbyggandet förutsätts ske i internationell samverkan.

Enligt Kemikalieinspektionens instruktion ska myndigheten vara regeringens expert på hälso- och miljörisker med kemiska produkter och ämnen. Kemikalieinspektionen ska särskilt följa utvecklingen, hålla regeringen informerad och vid behov föreslå åtgärder. Kemikalieinspektionen ska även bidra med kunskap för att främja forsknings- och utvecklingssamarbete som har särskild betydelse för att kunna nå miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö.

Detta ger Kemikalieinspektionen ett tydligt uppdrag att bedriva vetenskaplig och regulatorisk omvärldsbevakning. Ett utvecklat toxikologiskt råd kan ge Kemikalieinspektionen stöd i detta arbete.

Samverkan inom kemikaliesäkerhetsområdet i dag

Det finns ett behov av ett särskilt forum för samordning och samverkan mellan myndighetschefer med ansvar inom kemikaliesäkerhetsområdet.

Kemikalieinspektionens instruktion anger att myndigheten ska ha ett Toxikologiskt råd. Rådet ska vara ett expertorgan som myndigheter och forskare kan vända sig till för rådgivning och samråd i toxikologiska frågor. Rådet ska ge myndigheterna vägledning i deras arbete med kriterier och principer för vetenskapliga tolkningsfrågor. Rådet ska medverka till en sådan samordning att myndigheterna kan göra de grundläggande delarna av en riskanalys på ett så enhetligt sätt som möjligt.

Rådet möts för närvarande två gånger per år och består av 19 ledamöter. Ledamöterna tillsätts av Kemikalieinspektionen för en period om tre år.

Rådets nuvarande huvudsakliga funktion är att se till att riskbedömningar och riskanalyser görs på ett likartat sätt på de myndigheter som ansvarar för riskbedömningar i samhället. Detta speglar sammansättningen av rådets ledamöter.

Utvecklad samverkan ger snabbare upptäckt av nya kemikaliehot

Samordningsgrupp för kemikaliesäkerhet (SamTox)

Vi föreslår att en samordningsgrupp för kemikaliesäkerhet, SamTox, inrättas för att säkerställa att det finns en struktur för snabb och systematisk överföring av information och samarbete kring åtgärder mellan ansvariga myndigheter och andra aktörer vid upptäckten av ett allvarligt kemikaliehot.

Vi föreslår att myndighetscheferna för Kemikalieinspektionen, Naturvårdsverket, Läkemiddelsverket, Folkhälsomyndigheten, Livsmedelsverket och Havs- och vattenmyndigheten möts en gång årligen i samordningsgruppen för kemikaliesäkerhet (SamTox) för att diskutera behovet av samverkan och myndighetsövergripande åtgärder inom kemikalieområdet. Till stöd för sitt arbete föreslår vi att SamTox får en årlig sammanställning över vetenskaplig och regulatorisk omvärldsbevakning från Toxikologiska rådet. Omvärldsbevakningen ska vara fokuserad på hälso- och miljörisker orsakade av kemikalier (se nedan). SamTox kan även uppdra åt Toxikologiska rådet att närmare utreda specifika problem.

Vi föreslår att Kemikalieinspektionens generaldirektör är ordförande i SamTox.

Regeringen kan inrätta SamTox på samma sätt som Samordningsgruppen för havs- och vattenmiljöfrågor (SamHav).

Toxikologiska rådet

Vi föreslår att Toxikologiska rådets huvudfokus framöver ska vara att samla, värdera och signalera nya potentiella kemikaliehot. Ledamöterna i toxikologiska rådet ska bidra med vetenskaplig och regulatorisk omvärldsbevakning från sina myndigheter och forskningsområden, det kan handla om exempelvis risker med kemiska ämnen och exponeringsvägar. På så sätt kan kunskap från olika källor kombineras vilket bidrar till en effektiv ”signalspaning” för nya kemikaliehot. Toxikologiska rådets uppgift ska vara att sammanställa, väga samman och värdera informationen från denna omvärldsbevakning, men också från andra informationskällor så som miljöövervakning och myndighetsregister. Toxikologiska rådet rapporterar årligen till SamTox.

Ordförande och ledamöter i Toxikologiska rådet

Ledamöter från följande myndigheter med ansvar inom kemikaliesäkerhetsområdet ska ingå i rådet; Arbetsmiljöverket, Folkhälsomyndigheten, Jordbruksverket, Forskningsrådet Formas, Kemikalieinspektionen, Livsmedelsverket, Läkemedelsverket, Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och en representant för Länsstyrelserna. I rådet bör även ingå ca 10 forskare från relevanta discipliner.

Vi föreslår att Kemikalieinspektionens generaldirektör utser ledamöter och ordförande i rådet. Rådets kansli föreslås ligga hos Kemikalieinspektionen.

Toxikologiska rådets arbetssätt

Myndigheterna och forskarna som ingår i Toxikologiska rådet ska bidra med vetenskaplig och regulatorisk omvärldsbevakning. Den information som myndigheter och forskare samlar in genom vetenskaplig och regulatorisk omvärldsbevakning med syfte att upptäcka nya kemikaliehot ska redovisas och diskuteras vid Toxikologiska rådets sammanträden. Myndigheterna och forskarna ska lyfta fram trender eller nya vetenskapliga rön som potentiellt indikerar nya problematiska kemikaliehot. Miljöövervakningsdata och annan relevant statistik ska användas. Även motsvarande myndigheters agerande och publikationer i andra länder ska ingå i bevakningen.

Om ett potentiellt hot identifieras av någon i rådet ska övriga myndigheter och forskare undersöka och presentera information om detta potentiella kemikaliehot utifrån sina verksamhetsområden. (Vi ser det här? Vad ser ni?) Rådet har sedan till uppgift att analysera och sammanställa möjliga konsekvenser av hotet och allvaret i det.

Rådet ska varje år sammanställa en kortfattad rapport. Rapporten ska vara en sammanfattning av rådets vetenskapliga och regulatoriska omvärldsbevakning hälso- och miljörisker orsakade av kemikalier.

Rådet har tre ordinarie möten per år med möjlighet att vid akut behov inkalla extra möten. Det ska finnas möjlighet att tillsätta interna mindre arbetsgrupper för att utreda specifika frågor.

Rådet ska årligen arrangera ett externt seminarium för att belysa olika aspekter av nya potentiella kemikaliehot, exempelvis med fokus på specifika kemikaliegrupper eller exponeringsvägar.

Så kan informationen från rådet användas

Toxikologiska rådets rapport kan användas på olika sätt beroende på problemets art och magnitud.

- Årlig rapportering till SamTox
- Kemikalieinspektionen och andra myndigheter kan använda rapporten som underlag för arbetet inom EU och nationellt med begränsningsarbete
- Kemikalieinspektionen och andra myndigheter kan använda informationen för internationellt påverkansarbete exempelvis i arbetet med SAICM och konventioner

- Informationen och analysen i toxikologiska rådets rapport ska spridas via Kemikalieinspektionens webbplats, Toxikologiska rådets seminarium och, om relevant, internationellt genom presentationer på vetenskapliga konferenser och/eller publikationer i vetenskapliga tidskrifter.

Snabbare fördjupad kunskap vid behov

Ett undersökningsanslag till Kemikalieinspektionen kopplat till Giftfri miljö och den förebyggande kemikaliekontrollen skulle ge ytterligare möjligheter att snabbt utreda nya kemikaliehot som identifierats av Toxikologiska rådet.

Överensstämmelse med förslag i PFAS-utredningen

Förslaget om inrättande av SamTox och förändringen av Toxikologiska rådet liknar den långsiktiga åtgärd som föreslås i PFAS-utredningen, förutom att Toxikologiska rådet inte föreslås få ansvar för vägledningar till län och kommuner och andra intressenter. Ansvar för vägledningar ligger inom respektive myndighets verksamhetsområde och kan inte läggas på ett toxikologiskt råd. Toxikologiska rådet ska verka internationellt dels genom internationell regulatorisk och vetenskaplig omvärldsbevakning, dels genom att rådets rapporter och analyser sprids internationellt genom vetenskapliga konferenser. Rådets rapport bör vara tillgänglig på engelska för internationell spridning.

Koppling till befintliga centrumbildningar och nätverk

Det finns inte något befintligt nätverk eller centrum med särskilt ansvar att identifiera, analysera och signalera nya potentiella kemikaliehot. Det finns flera nätverk, plattformar och centrum som Toxikologiska rådet bör samverka med. Dels genom att representanter ingår i rådet (exempelvis från Swetox) eller genom att information samlas in från och sprids till befintliga nätverk (exempelvis PFAS-nätverket, vattenplattformen, Kemikalieinspektionens kommundätverk och Näringslivsråd m.fl.).

Förslag till ändring av Kemikalieinspektionens instruktion

4 § Kemikalieinspektionen ska särskilt

1. i fråga om sådana produkter, organismer och varor som anges i 1 § och deras hälso- och miljörisker

- a) följa utvecklingen, hålla regeringen informerad och vid behov föreslå åtgärder, och
- b) meddela föreskrifter enligt bestämmelser som meddelats med stöd av miljöbalken,
2. pröva frågor om godkännande av bekämpningsmedel,
  3. föra och utveckla register över kemiska produkter och biotekniska organismer,
  4. informera, stödja och samverka med företag, myndigheter och andra berörda om kemiska produkter, biotekniska organismer, kemikaliesäkerhet och gällande regler samt i frågor som rör inspektionens verksamhet,
  5. bidra med kunskap för att främja forsknings- och utvecklingssamarbete som har särskild betydelse för att kunna nå miljökvalitetsmålet Giftfri miljö, och
  6. löpande genomföra vetenskaplig och regulatorisk omvärldsbevakning för att öka förutsättningarna att tidigt upptäcka möjliga nya kemikaliehot.
- ~~6.~~ 7. ansvara för den centrala tillsynsvägledningen inom sitt verksamhetsområde

Toxikologiska rådet

10 § ~~Inom~~ Vid Kemikalieinspektionen finns Toxikologiska rådet som är ett rådgivande organ med uppgift att vara ett expertorgan för rådgivning och samråd i toxikologiska frågor och inom ramen för det *medverka i att värdera och signalera nya potentiella kemikaliehot,*

- ~~1. ge myndigheterna vägledning i deras arbete med kriterier och principer för vetenskapliga tolkningsfrågor, och~~
- ~~2. verka för en hög vetenskaplig standard i myndigheternas analyser av risker med kemiska ämnen.~~
- ~~3. medverka till en sådan samordning att myndigheterna kan göra de grundläggande delarna av en riskanalys på ett så enhetligt sätt som möjligt.~~

11 § Toxikologiska rådet består av *representanter för myndigheter samt enskilda forskare och utses av Kemikalieinspektionen. Kemikalieinspektionens generaldirektör är utser* rådets ordförande. ~~och representanter för myndigheter samt enskilda forskare.~~ Rådet utser inom sig en vice ordförande.